

Ю. Д. Бойчук<sup>1</sup>,  
М. С. Астахова<sup>2</sup>

## СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

<sup>1</sup>Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

<sup>2</sup>Харківська академія неперервної освіти

### Вступ

Історія розвитку суспільства показала, що нехтування безпекою може призвести до серйозних негативних наслідків і навіть трагедій, тому досягнення належного рівня безпеки життєдіяльності можливе лише за умови високої культури та обізнаності всього населення держави. На межі тисячоліть постала реальна проблема виживання людства загалом.

У зв'язку з означеним освіта покликана взяти на себе роль національного ресурсу оновлення суспільного життя, роль механізму управління соціальним розвитком та безпекою, тому розгляд питання професіоналізму вчителя, розвитку його компетентності з безпеки життєдіяльності є актуальним та необхідним.

Обґрунтування теоретичних засад процесу розвитку професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти в межах гуманітарної сфери вимагає аналізу її структури, принципів і положень, відповідно до загальнонаукових методів дослідження, зокрема методу моделювання.

### Результати дослідження

Важливе значення для дослідження моделювання розвитку професійної компетентності вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти мають праці таких науковців, як В. Введенський, О. Дахін, М. Запрудський, Л. Карасьова, Н. Клокар, В. Курило, Є. Лодатко, Ю. Плотницький та інших, які займалися теоретичними та практикоорієнтованими аспектами моделювання [1, с. 53–61].

Цікавими, з практичного погляду, є дослідження педагогів С. Гвоздій, Л. Горяної, О. Кобилянського, О. Пуляк, Є. Чернишової, С. Шмалей щодо питань навчання школярів та студентів основам безпечної життєдіяльності та здоров'я, формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх учителів [2]. Однак, варто зазначити, що потенціал компетентного підходу залишається незадіяним. Зокрема, дослідження процесу розвитку компетентності вчителів з безпеки життєдіяльності в системі післядипломної педагогічної освіти відсутні.

Здійснення якісного процесу моделювання розвитку професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителя націлене на забезпечення високого рівня компетентності з безпеки життєдіяльності, який, насамперед, забезпечить ефективність і комплексність здійснення роботи з безпеки життєдіяльності не лише в умовах загальноосвітнього навчального закладу, а й у процесі життєдіяльності людини.

Оскільки процес моделювання повинен відповідати загальній меті дослідження, відобразити логіку здійснення системного дослідження, містити організаційні елементи, змістовне наповнення, шляхи та критерії досягнення бажаного результату, то в моделі розвитку професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти нами виокремлено п'ять взаємопов'язаних компонентів (рис. 1): концептуальний, організаційно-діагностичний, змістовий, процесуальний і результативний. Зупинимося на кожному компоненті окремо.

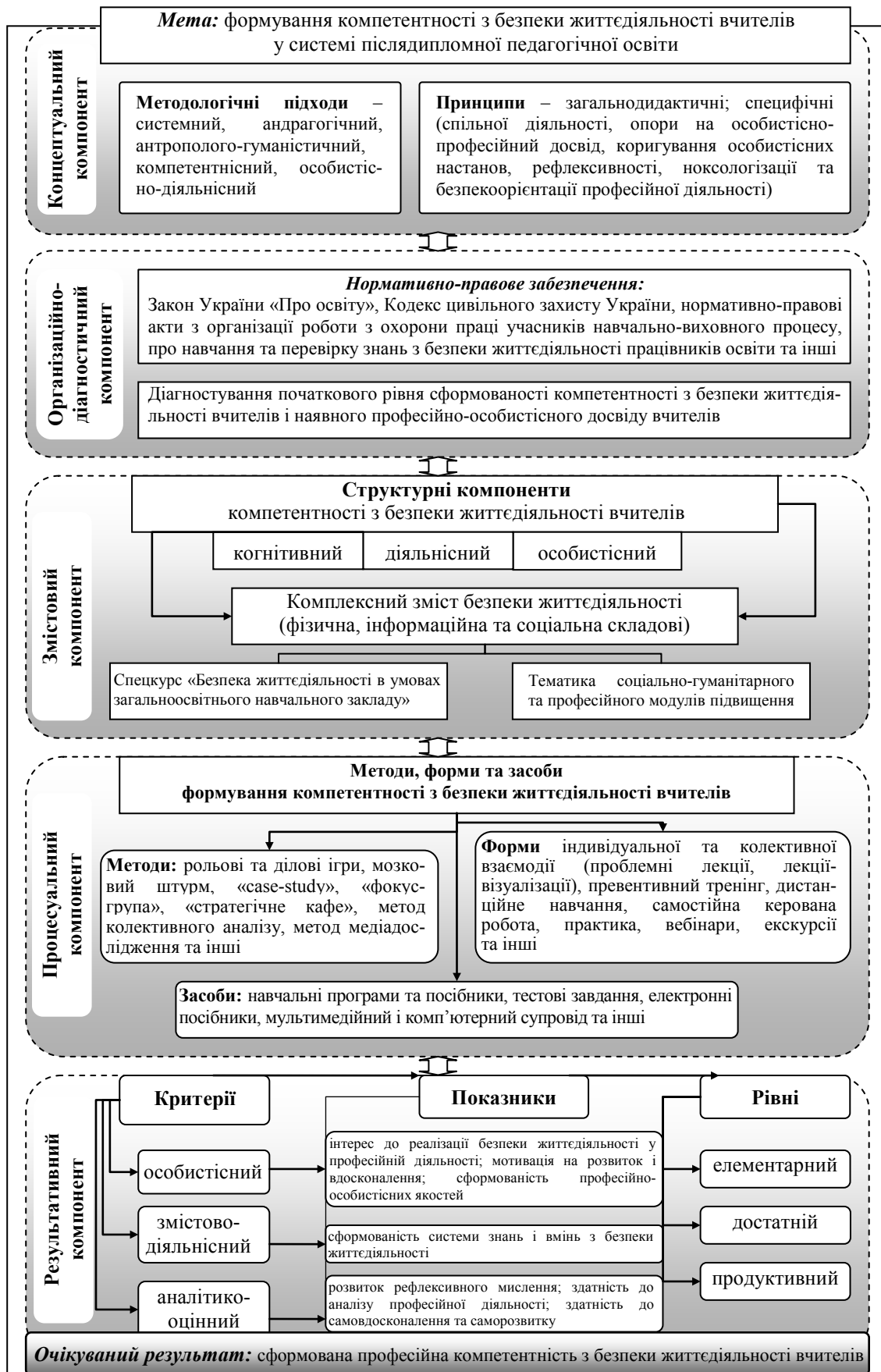


Рисунок 1 – Модель формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти

Так, загальною метою є формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти. Мета досягається застосуванням методологічних підходів (системного, антрополого-гуманістичного, компетентнісного, андрагогічного та особистісно-діяльнісного), що формують наукове забезпечення концептуального компонента моделі [3].

Основою розв'язання проблеми формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти є запровадження компетентнісного підходу в освіті. Із затвердженням Національної рамки кваліфікацій одним із основних процесів реформування освіти є впровадження компетентнісного підходу з метою введення європейських стандартів і принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців. У цьому контексті відбувається зміна стратегії управління процесом освіти, зміщення акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й розвитку в учнів/слухачів здатності діяти практично в різних ситуаціях, застосовувати індивідуальні техніки й успішний досвід у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики [4].

Проблемами, специфікою та особливостями реалізації компетентнісного підходу в освіті займалися багато вітчизняних і зарубіжних науковців: Н. Бібік, В. Болотов, Ю. Бойчук, С. Бондар, І. Зимня, В. Краєвський, І. Лернер, В. Лозова, О. Локшина, В. Луначек, А. Маркова, О. Овчарук, Є. Павлютенков, Дж. Равен, І. Родигіна, А. Хуторський та ін. За компетентнісного підходу розвиток професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів полягає не у їхньому збагаченні певною кількістю інформації, а в розвитку вміння оперувати нею, проектувати та моделювати свою діяльність, здійснювати рефлексію, застосовувати набуті знання й уміння, тобто спрямовані на професійний практико-орієнтований розвиток компетентного фахівця, що дозволяє оновити процес підвищення кваліфікації вчителів із різних аспектів безпеки життєдіяльності, визначити мету професійного саморозвитку, значущість і сформованість системи знань, умінь і навичок, необхідних для виконання основних професійних функцій. Компетентнісний підхід вимагає перегляду функцій викладача (викладач-координатор і партнер, діалогічна взаємодія суб'єктів освітнього процесу), характеризується діяльнісним характером навчання, диференціацією та індивідуалізацією, розвитком особистісно-пізнавальної сфери вчителя. Реалізація такого підходу під час формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів забезпечується застосуванням проблемних ситуацій, переходом від інформативних методів і форм навчання до активних (ділові ігри, ситуаційний аналіз («case-study»)), тобто засвоєння практичних знань з одночасною активізацією мотиваційних і рефлексивних процесів.

Формування компетентності з безпеки життєдіяльності є складною системою, тому доцільно розкрити теоретичні основи цього процесу відповідно до системного підходу. Так, системний підхід розкривається через загальний зв'язок і взаємообумовленість явищ і процесів, коли відносно самостійні компоненти розглядаються не ізольовано, а в їхньому взаємозв'язку, розвитку й русі (П. Анохін, І. Блауберг, Р. Гуревич, М. Лапенюк, Н. Сергієнко, Е. Юдін та ін.). Такий підхід забезпечує єдність цілей, змісту, організації, форм і методів розвитку компетентності з безпеки життєдіяльності вчителя.

В Енциклопедії безпеки життєдіяльності визначено, що «система – (від грецьк. «συστήμα» – сполучення) – це множина взаємопов'язаних елементів, які формують певну цілісність. Під час аналізу критеріїв безпеки життєдіяльності людини враховують екологічні, економічні, технологічні, психологічні, духовні та інші чинники, оскільки всі вони взаємозалежні. Водночас кожний із цих чинників може суттєво впливати на існуючий стан речей, тобто, приймаючи будь-який акт, необхідно враховувати вплив усіх факторів на поведінку системи як єдиного цілого. Системний підхід у безпеці життєдіяльності передбачає її розгляд не як просту суму складових, названу цілісністю, а як функціональну цілісну структуру, що являє собою сукупність методів, засобів вироблення, обґрунтування та прийняття рішень, які впливають на безпеку людини» [5, с. 8]. У своєму дослідженні розвитку професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності в майбутніх учителів природничого напрямку підготовки О. Чорна зазначає, що з погляду системного підходу специфіка системи розвитку даних компетенцій не вичерпується особливостями складових її елементів, а пов'язана з характером взаємодії між ними, механізмом зв'язків між елементами цієї системи, що забезпечують її цілісність і функціонування [6, с. 337].

Системний підхід застосовується до предмета нашого дослідження через цілісну реалізацію таких положень: управління процесом формування сукупності загальнокультурних і професійних компетенцій з питань безпеки життєдіяльності в учителів, пов'язаних із формуванням в учнів цілісних і системних знань та умінь із безпеки життєдіяльності, розвитку власної культури безпеки,

ризик-орієнтованого мислення [7, с. 115–120]. Безпека життєдіяльності, з погляду системного підходу, поєднує в системі різні стратегії, аспекти, форми та рівні пізнання в різноманітних наукових напрямках, різнобічні сфери людської життєдіяльності (довкілля, побут, транспорт, дозвілля, виробництво, соціальні відносини тощо), державну систему підтримки безпеки людини (пожежна охорона, органи правопорядку, цивільний захист, охорона праці, охорона здоров'я тощо); включає гуманітарні, суспільні, природничі, технічні дисципліни та сфери знань (безпека життєдіяльності, валеологія, охорона праці, екологія, цивільний захист, медицина тощо) та інші форми навчальної і виховної роботи. Відповідно до такого підходу, освітній процес реалізується через залучення системи аудиторного, дистанційного та самостійного навчання, які забезпечать комплексність змісту безпеки життєдіяльності та врахування особливостей навчання дорослих і дітей.

Реалізації принципу цілісної людини (тіло, душа, ціннісні орієнтації, емоційні та фізичні характеристики тощо) як умови існування «суспільства безпеки» сприятиме антрополого-гуманістичний підхід, що потребує підвищення вчителями власної компетентності з погляду загальнолюдських потреб і орієнтацій людини (наприклад, за А. Маслоу потреба в безпеці посідає друге місце після фізіологічних у загальній ієрархії потреб людини), розкривається як можливість учителя розвивати власну культуру безпеки та відповідно формувати її в учнів і вихованців як гуманне ставлення до безпеки у світі речей, що оточують людину, й до світу інших людей. Безпечні, комфортні та результативні умови навчально-виховного процесу забезпечують гармонійний гуманістичний розвиток особистості вчителя та учня, а в глобальному контексті – сталий розвиток суспільства. Цей підхід розкривається через організацію суб'єкт-суб'єктних відносин викладача та слухачів, наприклад, проведення тренінгів з надання першої допомоги як фізіологічного, так і психологічного спрямування.

Однією з основ формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителя є андрагогічний підхід (С. Змійов, Л. Лук'янова, О. Пінський, Л. Покроєва, М. Смирнова, Р. Штайнер та ін.), який ураховує психологічні особливості навчання дорослих, їхній професійний досвід, націлює на розвиток не лише в період навчання, а й на активний саморозвиток у подальшій професійній діяльності.

На думку О. Косигіної, андрагогічний підхід можна реалізувати на наявному вітагенному досвіді, що принципово відрізняється від досвіду учня школи; прагненні до незалежності в отриманні знань; орієнтації розв'язання проблем, у тому числі й когнітивного характеру; прагненні до швидкого використання отриманих нових знань, умінь і навичок; навчання поряд із виконанням професійних і соціальних обов'язків [8].

Наше дослідження ґрунтується на засадах андрагогічного підходу, адже процес формування компетентності з безпеки життєдіяльності базується на життєвому та професійному досвіді учителів-практиків, знаннях і вміннях, що враховують принципи андрагогіки й освітні потреби дорослої людини. Відповідно до цього підходу, формуванню компетентності з безпеки життєдіяльності сприятимуть методи спільного навчання та колективного пошуку, що дозволять активізувати потенціал як особистісного, так і колективного досвіду, організація елементів дистанційного навчання та керованої самостійної роботи слухачів.

Особистісно-діяльнісний підхід (Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Зимня, А. Омаров, Ю. Татур, А. Хуторський, Р. Шакурова та ін.) визначає формування компетентності вчителя з питань безпеки життєдіяльності через орієнтацію на потреби конкретного вчителя, через активність у пізнанні, спілкуванні, своєму розвитку, як певну послідовність різного роду дій, у виявленні та опису тих способів діяльності у сфері підвищення власної кваліфікації, які повинні привести вчителів до розкриття ціннісного аспекту навчального змісту. За допомогою такого підходу досліджується реальний процес розв'язання вчителями професійних завдань: організація профілактичної виховної діяльності, неперервний та системний процес самоосвіти й саморозвитку з безпеки життєдіяльності, налагодження співпраці з профільними установами з безпеки та батьками учнів з метою ефективності превентивної взаємодії тощо. Реалізації означеного підходу під час розвитку професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів сприятимуть проведення «case-study» (аналіз конкретних практичних ситуацій), тренінги, метод імітаційного моделювання, різноманітність форм і методів освіти дорослої людини, орієнтованої на врахування особистісних потреб кожного слухача (аудиторна, дистанційна, керована самостійна робота, поглиблене професійне вдосконалення через спецкурс).

Крім визначення методологічних підходів, на які ми будемо спиратися у процесі розвитку професійної компетентності з безпеки життєдіяльності, доцільно звернутися до розгляду принци-

пів навчання, які є загальним орієнтиром для визначення змісту, методів, форм і засобів навчання. Цей компонент містить також загальнодидактичні (неперервності, цілісності й багатоаспектності, культуродоцільності, інтегративності, зв'язку теорії з практикою, навчання з професійною діяльністю, спільної діяльності) та специфічні принципи.

Так, до комплексу загальнодидактичних принципів належать: принцип неперервності (потреба відповідності умовам життя, що постійно змінюються, спричиняє неперервний розвиток системи наявних знань, умінь і навичок особистості; зміна орієнтації «освіти на все життя» на «освіту і навчання протягом усього життя»); принцип цілісності й багатоаспектності (наявні у вчителя знання стосуються різних сторін життєдіяльності особистості, але між ними існують складні взаємозв'язки; принцип спирається на цілісне уявлення людини про забезпечення безпеки в системі «людина–життєве середовище», де поняття людини і системи взаємопов'язані, на розуміння комплексного змісту безпеки життєдіяльності (фізичної, соціальної, інформаційної складових) та багатоаспектності безпеки життєдіяльності, що орієнтована як на вчителя, так і на учнів через реалізацію професійної діяльності вчителя); принцип культуродоцільності (найбільш важливими для особистості є знання, що значною мірою відповідають наявному рівню культури безпеки життєдіяльності та сприяють її розвитку); принцип гуманності (в основу підходу покладені увага й турбота про оточуючих, людяне ставлення один до одного); принцип інтегративності (єдність педагогічних вимог школи, сім'ї та громадськості щодо формування культури безпеки життєдіяльності учнів; ефективність реалізації компетентнісного підходу ґрунтується на його зв'язках з іншими підходами, що відповідають сучасній освітній парадигмі); принцип зв'язку теорії з практикою, навчання з професійною діяльністю (застосування спеціальних теоретичних знань і вмінь для розв'язання професійних завдань у подальшому).

Крім загальнодидактичних принципів, зупинимося детальніше на специфічних принципах, які враховують особливості безпеки життєдіяльності в контексті навчання дорослої людини: спільної діяльності, професійно-особистісного досвіду, коригування особистісних настанов, рефлексивності, ноксологізації та безпекоорієнтації професійної діяльності.

Навчальна діяльність у системі післядипломної педагогічної освіти суттєво змінює позицію викладача, який має допомогти слухачеві навчитися його вчитися. Принцип спільної діяльності (взаємонавчання) передбачає спільну діяльність тих, хто навчається, з тими, хто навчає, а також з іншими учасниками освітнього процесу щодо планування, змістовного насичення, реалізації, оцінювання та корекції процесу навчання. Учасники цього процесу, які вже мають професійний досвід, можуть навчати один одного, обмінюючись знаннями й уміннями, практичним досвідом.

Одним із пріоритетних принципів, який використовується під час проектування та реалізації технології розвитку професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів, є принцип опори на особистісно-професійний досвід, можливості якого часто реалізують через методи спільної діяльності (взаємонавчання), методи колективного пошуку, під час роботи тьюторської групи тощо.

Оскільки процес формування компетентності з безпеки життєдіяльності відбувається зі слухачами, які вже мають професійний і соціальний досвід з безпеки життєдіяльності, що не відповідає вимогам часу, небажанням учитися, тому доцільно також використовувати принцип корегування особистісних настанов. Цей принцип допомагає скорегувати мотиви щодо ролі вчителя під час здійснення ним профілактичної діяльності в навчальному закладі, небажання навчатися та сприймати все нове, змінити власну позицію стосовно подолання формалізму в професійній діяльності на засадах безпеки та ставлення учнів до традиційних (вибухонебезпека, безпека дорожнього руху тощо) і сучасних загроз (небезпека інформаційного простору, соціальні хвороби, терористичні акти тощо).

Проектування процесу формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів також ґрунтується на принципі рефлексивності, який розкривається: в умінні аналізувати й узагальнювати явища, факти, інформацію про сучасний безпечний простір, заходи та засоби в подоланні існуючих і потенційних загроз, про власне місце в такому процесі; в умінні творчо підходити до використання професійних знань і вмінь; у здатності робити висновки зі своїх і чужих помилок, уміти актуалізувати й розвивати свої знання і вміння з безпеки.

Розкриємо специфічні принципи, що пов'язані безпосередньо з безпекою життєдіяльності учасників освітнього процесу: ноксологізації та безпекоорієнтації професійної діяльності вчителя.

Будь-яка діяльність людини є потенційно небезпечною. Ураховуючи це, принцип ноксологізації забезпечує розвиток ноксологічного світогляду, культури безпеки та ризик-орієнтованого мислення вчителя, при якому питання безпеки та збереження навколишнього середовища розгля-

даються як найважливіші пріоритети життя та здоров'я людини. Ноксологізація професійної діяльності вчителя дозволяє якісно вирішувати прагматичні завдання щодо вирішення сталого функціонування соціуму в процесі технічного та інформаційного розвитку суспільства, орієнтуватися в основних методах і системах забезпечення техногенної безпеки, обґрунтовано вибирати відомі пристрої, системи та методи захисту людини і природного середовища від небезпек стосовно сфери своєї професійної діяльності, а також реалізується у виявленні впливу антропогенних факторів, у формуванні навичок практичного використання знань у сфері забезпечення безпеки під час здійснення професійної діяльності та здатності аналізувати механізм впливу небезпек на людину; дає можливість приймати обґрунтовані рішення й діяти впевнено за умов прийняттого ризику чи відмовлятися діяти за умов неприйнятого ризику [9].

Упровадження моделі розвитку професійної компетентності з безпеки життєдіяльності спрямоване на активізацію всіх елементів професійно-педагогічної діяльності та їх орієнтацію на безпеку, тобто дотримання принципу безпекоорієнтації професійної діяльності вчителя.

Будь-яка професійно-педагогічна діяльність – це складна динамічна система. Тобто вчитель у межах власної професійної діяльності організовує та планує освітній процес згідно з вимогами безпеки, формує культуру безпеки учнів, організовує профілактику дитячого травматизму відповідно до психологічних і фізіологічних особливостей їхнього розвитку; здійснює просвітницьку діяльність серед батьків, відповідає за стан закріпленого за ним навчального кабінету й обладнання; сприяє формуванню в учнів дбайливого ставлення до навколишнього середовища, захищає їх від будь-яких форм фізичного або психічного насильства; запобігає шкідливим звичкам учнів, пропагує здоровий спосіб життя, контролює забезпечення здорових і безпечних умов навчання, виховання, праці; організовує позакласні культурно-виховні заходи з безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу; постійно підвищує власний фаховий рівень. Усі елементи професійної діяльності через здійснення освітнього процесу та його безпечну організацію повинні орієнтуватися на комплексну безпеку та мати перспективний характер.

Процес безпекоорієнтації реалізується також через функції педагогічної діяльності: 1) управління (організація педагогічної діяльності, управління власними ресурсами); 2) виховання (формування в особистості необхідних поглядів щодо довкілля й життя в суспільстві, виховання особистості «безпечною» типу); 3) навчання (формування знань, умінь і навичок з урахуванням вимог сучасної безпеки життєдіяльності на уроках і в позаурочний час); 4) розвиток (забезпечення функціональної досконалості розумової та фізичної діяльності особистості відповідно до вимог її діяльності та умов життя, розвиток ризик-орієнтованого мислення); 5) психологічна підготовка (формування в особистості внутрішньої спроможності щодо подолання життєвих труднощів, стресів, уміння контролювати власну поведінку в надзвичайних ситуаціях тощо) [10, с. 297].

Варто зазначити, що безпекоорієнтація професійної діяльності вчителя – це реалізація комплексного змісту, норм, правил, принципів безпеки життєдіяльності через усі елементи професійно-педагогічної діяльності вчителя в межах сучасного нормативно-правового забезпечення та вимог соціуму щодо формування культури безпеки учасників освітнього процесу. У такому контексті можна розглядати діяльність учителя як поліфункціональну: вчитель-предметник, методист, дослідник, тьютор, класний керівник, керівник позакласної діяльності, громадський діяч тощо.

Організаційно-діагностичний компонент моделі містить: нормативно-правове забезпечення та діагностування початкового рівня компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів.

Змістовий компонент моделі спрямований на формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти, а саме на розвиток її структурних компонентів (когнітивного, діяльнісного та особистісного).

Процесуальний компонент моделі формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти складається з методів, форм та засобів розвитку професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів. Розвитку структурних компонентів досліджуваної нами компетентності сприяє використання переважно активних та інтерактивних методів («case-study», «фокус-група», «стратегічне кафе», метод колективного аналізу, рольові та ділові ігри та ін.), дослідницьких (метод медіадослідження), а також форм індивідуальної та колективної взаємодії (лекції: проблемні, лекції-візуалізації), превентивний тренінг, дистанційне навчання та самостійна керована робота). Як засоби розвитку професійної компетентності з безпеки життєдіяльності доцільно використовувати навчальні та фахові посібники, періодичну видавничу, пам'ятки, інструкції та методичні рекомендації з безпеки, картки типових помилок, медіапродукти (презентації, відеофрагменти), веб-ресурси з безпеки.

Результативний компонент визначає успішність процесу розвитку професійної компетентності з безпеки життєдіяльності й розкривається через взаємопов'язану систему критеріїв, показників і рівнів розвитку зазначеної компетентності в системі післядипломної педагогічної освіти.

Так, сформованість когнітивного та діяльнісного компонентів компетентності з безпеки життєдіяльності, які характеризуються комплексом знань (загальнонаукових, психолого-педагогічних та спеціальних) і фахових умінь (гностичних, конструктивно-проектувальних, організаційних, інформаційно-пояснювальних, практичних) з безпеки життєдіяльності визначається за змістово-діяльнісним критерієм. Якість знань з безпеки життєдіяльності виражена такими показниками, як: повнота й характер, якість умінь – розвиток на низькому, середньому та достатньому рівнях.

Сформованість особистісного компонента, який містить мотивацію щодо реалізації безпеки життєдіяльності та власного професійного розвитку, професійно-особистісні якості (відповідальність, дисциплінованість, спостережливість, стресостійкість), ціннісні орієнтації, ставлення вчителя до комплексних проблем безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу та розуміння власної ролі в їхньому розв'язанні, можна визначити за особистісним критерієм, за такими його показниками, як інтерес до системи безпеки життєдіяльності (відсутність інтересу, ситуативний, стійкий), мотивація на розвиток і вдосконалення (індиферентне ставлення, ситуативна, стійка), розвиненість професійно-особистісних якостей.

За показниками аналітико-оцінного критерію визначається здатність учителя до аналізу та самоаналізу професійної діяльності на засадах безпеки, до самовдосконалення й саморозвитку; уміння свідомо регулювати власну професійну поведінку в різноманітних нестандартних та небезпечних ситуаціях, володіти прийомами самоконтролю; уміння аналізувати та корегувати результати здійснення профілактики травматизму й дотримання безпеки праці; набуття досвіду рефлексивної діяльності щодо власної компетентності з безпеки життєдіяльності та професійної діяльності на засадах безпеки.

Сукупність критеріїв з показниками та їхні основні характеристики дозволяють нам виокремити три рівні формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти, а саме: елементарний, достатній, продуктивний.

### Висновки

Реалізація моделі формування компетентності з безпеки життєдіяльності в системі післядипломної освіти вчителів через проектування цього процесу та керовану сукупність дій учасників підвищення кваліфікації дозволить сформувати професійну спрямованість учителів, поетапно розширити знання та вміння безпекоорієнтаційного характеру, активізувати рефлексивний потенціал учителів.

Розроблена модель є дидактичною системою, у якій визначені методологічні підходи, принципи, зміст, методи, форми і засоби, етапи для реалізації поставленої мети формування компетентності з безпеки життєдіяльності.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Клокар Н. І. Характеристика моделі підвищення кваліфікації педагогічних працівників на засадах диференційованого підходу / Н. І. Клокар // Педагогіка і психологія : науково-теоретичний та інформаційний журнал. – К. : Педагогічна думка, 2007. – № 4 – С. 53–61.
2. Гвозд'їй С. П. Показники ефективності підготовки майбутніх учителів до навчання учнів основ безпечної життєдіяльності / С. П. Гвозд'їй // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Ч. 1. – С. 54–59. – (Серія: Педагогіка і психологія ; вип. 27).
3. Астахова М. С. Методологічні основи розвитку професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів / М. С. Астахова // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць. – Рівне–Київ : Міленіум, 2015. – Вип. 12. – Ч. 2. – С. 10–19.
4. Бойчук Ю. Д. Компетентнісний підхід / Ю. Д. Бойчук // Наукові підходи до наукових педагогічних досліджень : монографія / [за заг. ред. д-ра пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України В. І. Лозової]. – Х. : «Апостроф», 2011. – С. 188–216.
5. Курчій Б. О. Енциклопедія безпеки життєдіяльності / Курчій Б. О. – Ірпінь : Видавничий центр ВП НУБіП України «ЕК», 2014. – 158 с.
6. Чорна О. Г. Науково-методологічні підходи щодо професійної підготовки майбутніх вчителів з безпеки життєдіяльності / О. Г. Чорна // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 19. – С. 337–339.
7. Кобилянський О. В. Теоретико-методичні основи навчання безпеки життєдіяльності студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах : монографія / Кобилянський О. В. – Вінниця : ВНТУ, 2012. – 590 с.
8. Косигіна О. В. Післядипломна освіта в світлі андрагогічного підходу [Електронний ресурс] / О. В. Косигіна //

Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2014. – Вип. 4. – С. 67–71. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VZhDU\\_2014\\_4\\_15.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VZhDU_2014_4_15.pdf).

9. Девисилів В. А. Системное нокологическое образование как фактор обеспечения безопасности в обществе риска / В. А. Девисилів // Безопасность труда в промышленности. – 2010. – № 5. – С. 55–61.

10. Титаренко В. Поліфункціональність професійної діяльності вчителя технологічної освіти / В. Титаренко // Витоки педагогічної майстерності. – 2015. – № 15. – С. 295–300.

## REFERENCES

1. Klokar N. I. Kharakterystyka modeli pidvyshchennya kvalifikatsiyi pedahohichnykh pratsivnykiv na zasadakh dyferentsiyovanoho pidkhdou / N. I. Klokar // Pedahohika i psykholohiya : Naukovo-teoretychnyy ta informatsyyny zhurnal. – K. : Pedahohichna dumka, 2007. – № 4 – S. 53–61.

2. Hvozdiy S. P. Pokaznyky efektyvnosti pidhotovky maybutnikh uchyteliv do navchannya uchniv osnov bezpechnoyi zhyttyediyal'nosti / S. P. Hvozdiy // Problemy suchasnoyi pedahohichnoyi osvity. – Yalta : RVV K·HU, 2010. – Ch. 1. – S. 54–59. – (Seriya: Pedahohika i psykholohiya ; vyp. 27).

3. Astakhova M. S. Metodolohichni osnovy rozvytku profesiynoyi kompetentnosti z bezpeky zhyttyediyal'nosti vchyteliv / M. S. Astakhova // Onovlennya zmistu, form ta metodiv navchannya i vykhovannya v zakladakh osvity : zb. nauk. prats'. – Rivne-Kyyiv : Milenium, 2015. – Vyp. 12. – Ch. 2. – S. 10–19.

4. Boichuk Iu. D. Kompetentnisnyi pidkhid / Iu. D. Boichuk // Naukovi pidkhody do naukovykh pedahohichnykh doslidzhen : monohrafiia / [za zah. red. d-ra ped. nauk, prof., chl.-kor. NAPN Ukrainy V. I. Lozovoi]. – Kh. : «Apostrof», 2011. – S. 188–216.

5. Kurchii B. O. Entsyklopediia bezpeky zhyttiediialnosti / Kurchii B. O. – Irpin : Vydavnychiy tsentr VP NUBiP Ukrainy «IEK», 2014. – 158 s.

6. Chorna O. H. Naukovo-metodolohichni pidkhody shchodo profesiinoi pidhotovky maibutnikh vchyteliv z bezpeky zhyttiediialnosti / O. H. Chorna // Zbirnyk naukovykh prats Kam'ianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Ohienka. – Kam'ianets-Podilskiy, 2013. – Vyp. 19. – S. 337–339.

7. Kobylianskiy O. V. Teoretyko-metodychni osnovy navchannya bezpeky zhyttiediialnosti studentiv ekonomichnykh spetsialnosti u vyshchykh navchalnykh zakladakh : monohrafiia / Kobylianskiy O. V. – Vinnytsia : VNTU, 2012. – 590 s.

8. Kosyhina O. V. Pislidyplomna osvita v svitli andrahohichnoho pidkhdou [Elektronnyi resurs] / O. V. Kosyhina // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. – Zhytomyr, 2014. – Vyp. 4. – S. 67–71. – Rezhym dostupu : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VZhDU\\_2014\\_4\\_15.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VZhDU_2014_4_15.pdf).

9. Devisilov V. A. Sistemnoe noksologicheskoe obrazovanie kak faktor obespecheniya bezopasnosti v obschestve riska / V. A. Devisilov // Bezopasnost truda v promyshlennosti. – 2010. – № 5. – S. 55–61.

10. Tytarenko V. Polifunktsionalnist profesiinoi diialnosti vchytelia tekhnolohichnoyi osvity / V. Tytarenko // Vytoky pedahohichnoyi maisternosti. – 2015. – № 15. – S. 295–300.

**Ю. Д. Бойчук<sup>1</sup>,  
М. С. Астахова<sup>2</sup>**

## СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

<sup>1</sup>Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

<sup>2</sup>Харківська академія неперервної освіти

*Проаналізовано сучасні підходи до формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів в системі післядипломної педагогічної освіти.*

*Розроблено модель формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів в системі післядипломної педагогічної освіти, яка складається з взаємопов'язаних компонентів: концептуального, організаційно-діагностичного, змістовного, процесуального і результативного.*

*Об'єкт дослідження – компетентність з безпеки життєдіяльності вчителів.*

*Мета роботи - визначити сучасні підходи щодо формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів в системі післядипломної педагогічної освіти.*

*Аналіз сучасних досліджень у післядипломній освіті з безпеки життєдіяльності вчителів показав необхідність розробки відповідної моделі, яка дає можливість вирішувати сукупність завдань з формування компетентності сучасного вчителя з безпеки життєдіяльності.*

**Ключові слова:** учитель, безпека життєдіяльності, компетентність з безпеки життєдіяльності, модель, система післядипломної педагогічної освіти.

**Бойчук Юрій Дмитрович** - доктор педагогічних наук, професор, e-mail: [arion1@meta.ua](mailto:arion1@meta.ua), завідувач кафедри здоров'я людини і корекційної освіти.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків.

**Астахова Марія Сергіївна** – e-mail: [asmarta01@gmail.com](mailto:asmarta01@gmail.com), старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти.

Харківська академія неперервної освіти, Харків



Yu. D. Boichuk<sup>1</sup>,  
M. S. Astakhova<sup>2</sup>

## MODERN APPROACHES TO DEVELOPMENT OF COMPETENCE OF HEALTH AND SAFETY TEACHERS IN THE SYSTEM OF POST-GRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION

<sup>1</sup>H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

<sup>2</sup>Kharkiv Academy of Lifelong Learning

*There have been analyzed the modern approaches to the development of competence of teachers in the field of health and safety in the system of post-graduate pedagogical education. There has been developed the model of forming the competence of teachers in the field of health and safety in the system of post-graduate pedagogical education which consists of interconnected components like conceptual, organizational, diagnostic, semantic, procedural and efficient units.*

*The research object of the paper is the competence of health and safety teachers.*

*The purpose of the work is determining the modern approaches to development of competence of health and safety teachers in the system of post-graduate pedagogical education.*

**Keywords:** teacher, health and safety, safety and health competence, model, system of postgraduate pedagogical education.

**Boichuk Yuri D.** – Dr. Sc. (Education), Professor, e-mail: apion1@meta.ua,  
Head of the Chair of Health and Correctional Education.

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, Kharkiv.

**Astakhova Mariia S.** – e-mail: asmarta01@gmail.com,  
Senior Lecturer of the Chair of Social-Humanitarian Education.

Kharkiv Academy of Lifelong Learning, Ukraine, Kharkiv

Ю. Д. Бойчук<sup>1</sup>,  
М. С. Астахова<sup>2</sup>

## СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПО БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ В СИСТЕМЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

<sup>1</sup>Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды

<sup>2</sup>Харьковская академия непрерывного образования

*Проанализированы современные подходы к формированию компетентности по безопасности жизнедеятельности учителей в системе последипломного педагогического образования.*

*Разработана модель формирования компетентности по безопасности жизнедеятельности учителей в системе последипломного педагогического образования, которая состоит из взаимосвязанных компонентов: концептуального, организационно-диагностического, содержательного, процессуального и результативного.*

*Объект исследования – компетентность по безопасности жизнедеятельности учителей.*

*Цель работы – определить современные подходы к формированию компетентности по безопасности жизнедеятельности учителей в системе последипломного педагогического образования.*

*Анализ современных исследований в последипломном образовании по безопасности жизнедеятельности учителей показал необходимость разработки соответствующей модели, которая дает возможность решать совокупность задач по формированию компетентности современного учителя по безопасности жизнедеятельности.*

**Ключевые слова:** учитель, безопасность жизнедеятельности, профессиональная компетентность по безопасности жизнедеятельности, модель, система последипломного педагогического образования.

**Бойчук Юрий Дмитриевич** – доктор педагогических наук, профессор, e-mail: apion1@meta.ua,  
заведующий кафедрой здоровья человека и коррекционного образования.

Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды, Харьков.

**Астахова Мария Сергеевна** – e-mail: asmarta01@gmail.com,  
старший преподаватель кафедры социально-гуманитарного образования.

Харьковская академия непрерывного образования, Харьков